

SPIS TREŚCI

Przedmowa	XXIX
Wykaz wybranych akronimów	XXXI
WSTĘP	1
1. Rys historyczny psychofarmakologii klinicznej <i>Janusz Rybakowski</i>	3
1 Narodziny psychofarmakologii klinicznej	3
2 Rozwój leków przeciwpsychotycznych	4
3 Rozwój leków przeciwdepresyjnych	7
4 Rozwój leków normotymicznych	11
5 Rozwój leków anksjolitycznych	15
6 Rozwój leków prokognitywnych	16
Na zakończenie...	17
Piśmiennictwo	19
2. Anatomia funkcjonalna mózgu <i>Małgorzata Kossut</i>	21
1 Ogólna organizacja ośrodkowego układu nerwowego	21
2 Kresomózgowie – półkule mózgu	22
3 Międzymózgowie – wzgórze, nadwzgórze i podwzgórze	25
4 Układ limbiczny	25
5 Obszary asocjacyjne kory mózgowej	27
• Kora przedczołowa	27
• Tylna kora ciemieniowa	28
• Skroniowa kora asocjacyjna	29
• Kora wyspowa	29
6 Sieci funkcjonalne mózgu	30
7 Przykłady neuroanatomicznego podłoża funkcji specyficznych dla ludzkiego mózgu	33
8	33
• Język i mowa	33
• Liczby i matematyka	35
Na zakończenie...	37
Piśmiennictwo	37
3. Podstawy neurochemii ośrodkowego układu nerwowego <i>Piotr Maciejak</i>	39
1 Wprowadzenie	39
2 Neuroprzekaźniki o budowie aminokwasowej	45
3 Acetylocholina oraz neuroprzekaźniki monoaminowe	52
■ Acetylocholina	52
■ Neuroprzekaźniki katecholaminowe	55
• Dopamina	55
• Noradrenalina, adrenalina	59

■ Serotonina	64
■ Histamina	69
4 Neuroprzekaźniki purynowe	72
5 Neuroprzekaźniki o budowie peptydowej	74
• Opioidy	76
• Substancja P	79
• Neuropeptyd Y	81
• Kortykoliberyna	83
6 Neuroprzekaźniki o budowie lipidowej	85
• Endokannabinoidy	85
• Neurosteroidy	87
7 Neurotransmitery gazowe	89
• Tlenek azotu (NO)	89
• Siarkowodór (H ₂ S)	90
• Tlenek węgla (CO)	90
Na zakończenie...	91
Piśmiennictwo	91
LEKI PSYCHOTROPOWE	93
4. Przegląd aktualnej nomenklatury leków psychotropowych i wprowadzenie do nomenklatury opartej na neuronauce <i>Jerzy Samochowiec</i>	95
1 Aktualna nomenklatura	95
2 Nomenklatura oparta na neuronauce (<i>neuroscience-based nomenclature, NbN</i>)	98
Na zakończenie...	106
Piśmiennictwo	107
5. Leki przeciwpsychotyczne <i>Marcin Siwek, Krzysztof Wojtasik-Bakalarz</i>	109
1 Mechanizmy działania leków przeciwpsychotycznych	109
2 Działania niepożądane leków przeciwpsychotycznych	113
• Działania niepożądane leków przeciwpsychotycznych wspólne dla wszystkich grup LPP	113
• Objawy pozapiramidowe	113
• Hiperprolaktynemia	118
• Wzrost masy ciała i zespół metaboliczny	120
• Sedacja	121
• Sercowo-naczyniowe działania niepożądane	122
• Działanie antycholinergiczne	124
• Hepatotoksyczność	124
• Niewydolność oddechowa i zapalenie płuc	125
• Drgawki	125
• Reakcje skórne	126
• Okulistyczne działania niepożądane	126
• Hematologiczne działania niepożądane	127
• Hiponatremia	128
• Zaburzenia funkcji tarczycy	129
• Hipotermia	129
• Zaburzenia połykania	130
• Uszkodzenie nerek	130
• Objawy obsesyjno-kompulsyjne	130

	• Zaburzenia kontroli impulsów	131
	• Ryzyko śmierci	131
	■ Działania niepożądane LPP – podsumowanie	131
3	Charakterystyka poszczególnych leków przeciwpsychotycznych	134
	■ Leki I generacji	134
	• Chlorpromazyna	134
	• Flufenazyne (lek niedostępny w Polsce od 2004 r.)	135
	• Perfenazyne (lek niedostępny w Polsce od 2013 r.)	136
	• Lewomepromazyna (metotrimeprazyna)	137
	• Perazyne	138
	• Haloperidol	139
	• Chlorprotiksen	140
	• Zuklopentiksol	141
	• Flupentiksol	142
	• Loksapina (lek niedostępny w Polsce)	144
	• Sulpiryd	145
	• Tiapryd	146
	■ Leki II generacji	147
	• Klozapina	147
	• Olanzapina	150
	• Kwetiapina	152
	• Risperidon	153
	• Paliperidon	155
	• Iloperidon (lek niedostępny w Polsce)	157
	• Ziprasidon	158
	• Lurasidon	159
	• Asenapina (lek niedostępny w Polsce)	160
	• Sertindol	162
	• Amisulprzyd	163
	• Lumateperon (lek niedostępny w Polsce)	164
	■ Leki III generacji	166
	• Aripiprazol	166
	• Brekspiprazol (lek niedostępny w Polsce)	167
	• Kariprazyna	168
	■ Pozostałe	170
	• Pimawanseryna (lek niedostępny w Polsce)	170
4	Leki przeciwpsychotyczne w fazie badań klinicznych	171
5	Terapia monitorowana (<i>therapeutic drug monitoring, TDM</i>)	171
	Na zakończenie...	174
	Piśmiennictwo	174
6. Leki przeciwdepresyjne	<i>Piotr Gałeczki, Katarzyna Bliźniewska-Kowalska</i>	177
1	Podział i mechanizm działania leków przeciwdepresyjnych	177
2	Selektywne inhibitory wychwytu zwrotnego serotoniny (SSRI)	178
	• Citalopram	178
	• Escitalopram	179
	• Fluoksetyna	180
	• Fluwoksamina	182
	• Paroksetyna	183
	• Sertralina	184

3	Selektywne inhibitory wychwyty zwrotnego serotoniny i noradrenaliny (SNRI)	185
	• Duloksetyna	185
	• Milnacipran	187
	• Wenlafaksyna	188
4	Zespół serotoninergiczny	189
5	Trójpierścieniowe leki przeciwdepresyjne (TLPD)	190
	• Amitriptylina	191
	• Amoksapina	192
	• Doksepina	193
	• Imipramina	194
	• Klomipramina	195
	• Opipramol	197
	■ Inne leki przeciwdepresyjne o budowie trójpierścieniowej	198
	• Dezipramina	198
	• Nortriptylina	199
6	Zespół antycholinergiczny	200
7	Inhibitory wychwyty zwrotnego noradrenaliny (i dopaminy)	201
	• Bupropion	201
	• Reboksetyna	202
8	Antagoniści receptorów adrenergicznych i serotoninergicznych	203
	• Mianseryna	203
	• Mirtazapina	204
	• Trazodon	205
	• Wortiooksetyna	206
9	Inhibitory monoaminoksydazy (MAOI)	207
	• Fenelzyna	208
	• Tranilcypromina	209
	• Moklobemid	210
10	Pozostałe leki przeciwdepresyjne	211
	• Tianeptyna	211
	• Agomelatyna	212
	• Esketamina	213
	• Breksanolon	213
	Na zakończenie...	214
	Piśmiennictwo	214
7. Lek normotymiczne	<i>Janusz Rybakowski</i>	217
1	Leki normotymiczne I generacji	218
	• Sole litu	218
	• Walproinian	226
	• Karbamazepina	230
	• Okskarbazepina	233
2	Leki normotymiczne II generacji	234
	■ Atypowe leki przeciwpsychotyczne	234
	• Klozapina	234
	• Olanzapina	235
	• Kwetiapina	236
	• Aripiprazol	237
	• Risperidon	238

■	Lamotrigina	238
3	Inne leki o własnościach normotymicznych	240
	Na zakończenie...	240
	Piśmiennictwo	241
8.	Leki prokognitywne <i>Jakub Kaźmierski, Radosław Magierski</i>	243
1	Leki prokognitywne o różnych zastosowaniach	244
■	Leki działające na błony komórkowe	244
•	Piracetam	244
•	Cytykolina	245
■	Leki o działaniu naczyniowym	247
•	Winpocetyna	247
•	Nicergolina	248
■	Preparaty ziołowe i witaminy	249
•	Ginkgo biloba	249
•	Żeń-szeń	250
•	Witaminy	250
■	Leki o innym mechanizmie działania	250
•	Cerebrolizyna	250
2	Leki prokognitywne zarejestrowane w chorobie Alzheimera	251
■	Leki biologiczne (przeciwciała monoklonalne)	251
•	Adukanumab	251
■	Inhibitory cholinioesterazy	252
•	Takryna	252
•	Donepezil	253
•	Riwastigmina	255
•	Galantamina	257
■	Antagonista receptora NMDA	258
•	Memantyna	258
	Na zakończenie...	260
	Piśmiennictwo	260
9.	Leki anksjolityczne i nasenne <i>Adam Wichniak</i>	263
9A.	Leki anksjolityczne	263
1	Pochodne benzodiazepiny	263
•	Alprazolam	266
•	Bromazepam	267
•	Chlordiazepoksyd	268
•	Diazepam	269
•	Estazolam	269
•	Klobazam	270
•	Klonazepam	271
•	Klorazepat	272
•	Lorazepam	272
•	Lormetazepam	273
•	Midazolam	274
•	Nitrazepam	274
•	Oksazepam	275
•	Temazepam	276

2	Inne leki anksjolityczne	276
	• Hydroksyzyna	277
	• Pregabalina	278
	• Buspiron	279
9B.	Leki nasenne	281
1	Niebenzodiazepinowe leki nasenne	281
	• Zolpidem	283
	• Zopiklon i eszopiklon	284
	• Zaleplon	285
2	Inne leki nasenne	286
	• Doksylamina	286
	• Difenhydramina	288
	• Doksepina i sedatywne leki przeciwdepresyjne	289
	• Melatonina i leki melatoninergiczne	289
	• Antagoniści receptorów oreksynowych	291
	Na zakończenie...	291
	Piśmiennictwo	292
10.	Leki stymulujące <i>Adam Wichniak, Aleksandra Wierzbicka</i>	293
1	Leki stosowane w leczeniu nadmiernej senności	293
	• Modafinil i armodafinil	293
	• Pitolisant	295
	• Solriamfetol	296
	• Selegilina	298
	• Leki o innym mechanizmie działania (niestymulujące)	298
2	Leki stosowane w leczeniu nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD)	299
	• Metylofenidat	299
	■ Pochodne amfetaminy	301
	• Lisdeksamfetamina	301
	■ Leki o innym mechanizmie działania (niestymulujące)	302
	• Atomoksetyna	302
	• Guanfacyna	303
	• Wiloksazyna	305
	Na zakończenie...	306
	Piśmiennictwo	307
11.	Leki stosowane w terapii uzależnień <i>Bogusław Habrat</i>	309
1	Leki stosowane głównie w terapii uzależnień i niektórych	
2	stanów im towarzyszących (zespoły abstynencyjne, ostre zatrucia)	309
	■ Długo działający antagoniści receptora opioidowego: naltrekson i nalmefen	309
	• Naltrekson	310
	• Nalmefen	311
	• Akamprozat	312
	• Disulfiram	313
3	Leki stosowane w terapii substytucyjnej: agoniści i częściowi agoniści receptorów opioidowych	315
	• Metadon	315
	• Buprenorfina i łączone preparaty buprenorfiny z naltreksonem	316

■	Inne opioidy	318
	• Wolno uwalniająca się doustna morfina (slow-release oral morphine, SROM)	318
	• Kodeina (dihydrokodeina)	319
	• Heroina (diacetylmorfina)	319
	• Nalokson	320
4	Leki stosowane w terapii uzależnień innych niż od alkoholu, opioidów i nikotyny	321
	• Baklofen	321
	• Flumazenil	322
5	Leki stosowane w terapii uzależnienia od nikotyny	323
	• Wareniklina i cytyzyna	323
	Na zakończenie...	325
	Piśmiennictwo	325
12. Inne leki o działaniu psychotropowym lub stosowane w psychiatrii <i>Janusz Rybakowski</i>		
1	Środki działające poprzez układ neuroendokrynnny	327
■	Hormony tarczycy	327
■	Leki działające na oś reprodukcyną	328
	• Estrogeny	328
	• Syntetyczni agoniści gonadoliberyny	329
	• Syntetyczne pochodne progesteronu	329
■	Leki o działaniu hamującym na oś podwzgórze–prysadka–nadnercza	330
■	Melatonina	331
2	Środki działające na neuroprzeźnaczność	332
	• Antagoniści receptorów β -adrenergicznych: propranolol i pindolol	332
	• Antagoniści receptorów α -adrenergicznych: klonidyna	333
	• Leki antycholinergiczne: biperiden i triheksfenidyl	334
	• Leki dopaminergiczne: amantadyna, bromokryptyna, apomorfina	335
3	Inhibitory fosfodiesterazy typu 5 (PDE5)	337
	• Sildenafil	337
	• Wardenafil i tadalafil	338
4	Kwasy tłuszczowe nienasycone	339
5	Środki psychodeliczne i podobne	340
	• Psylocybina	341
	• 3,4-Metylenodiodksymetamfetamina (MDMA)	342
	• Kannabidiol	343
	Na zakończenie...	344
	Piśmiennictwo	344
13. Badania kliniczne leków psychotropowych <i>Tomasz Szafrński</i>		
1	Wprowadzenie	347
2	Badanie kliniczne leku – definicja	348
3	Fazy badań leków	350
	• Badania przedkliniczne	350
	• Badania kliniczne	351
4	Rejestracja nowego leku	353

	• Lekki generyczne i leki biopodobne	354
	• Rozwój psychofarmakologii i problem „me-too”	355
5	Zagadnienia etyczne i regulacje prawne	356
6	Wybrane zagadnienia dotyczące specyfiki badań klinicznych leków psychotropowych	358
	• Zgoda na udział w badaniach klinicznych	359
	• Placebo w psychiatrii	360
	• Standard raportowania prowadzenia badań i wyników	363
	• Skale kliniczne używane w badaniach leków psychotropowych	363
	• Ocena ryzyka zachowania samobójczego	366
	• Badania dotyczące substancji psychodelicznych	366
	Na zakończenie...	368
	Piśmiennictwo	369
FARMAKOTERAPIA WYBRANYCH JEDNOSTEK PSYCHIATRYCZNYCH		371
14. Farmakoterapia schizofrenii	<i>Marek Jarema</i>	373
1	Obraz kliniczny choroby	373
2	Ogólne zasady farmakoterapii schizofrenii	375
	• Wskazania do leczenia farmakologicznego	375
	• Dobór LPP do potrzeb pacjenta	375
	• Dobór dawki leku przeciwpsychotycznego	376
	• Ocena skuteczności farmakoterapii	376
	• Ocena współpracy chorego w leczeniu (compliance, adherence to treatment), tzn. przestrzegania zaleceń w kwestii przyjmowania leków według zaleceń lekarskich	378
	• Okres leczenia	380
	• Zmiana leczenia i leczenie skojarzone	384
3	Leczenie pierwszego epizodu schizofrenii	387
4	Leczenie zaostrzeń i nawrotów schizofrenii	390
5	Leczenie objawów negatywnych schizofrenii	394
6	Leczenie schizofrenii lekoopornej	395
7	Leczenie zaburzeń z kręgu (spektrum) schizofrenii	398
8	Oddziaływania pozafarmakologiczne	400
	Na zakończenie...	401
	Piśmiennictwo	401
15. Farmakoterapia choroby afektywnej dwubiegunowej	<i>Janusz Rybakowski</i>	403
1	Obraz kliniczny choroby	403
2	Farmakoterapia ChAD	406
3	Farmakoterapia zespołu maniakalnego	406
4	Farmakoterapia zespołu depresyjnego w przebiegu ChAD	409
5	Farmakoterapia epizodów mieszanych ChAD	412
	• Stan mieszany maniakalny	412
	• Stan mieszany depresyjny	412
6	Farmakoterapia choroby afektywnej dwubiegunowej z szybką zmianą faz	412
7	Farmakologiczna profilaktyka nawrotów ChAD	413
	• Lit	413
	• Walproinian	416
	• Karbamazepina	417
	• Olanzapina	418

• Kwetiapina	418
• Lamotrigina	419
• Klozapina	419
• Aripiprazol	420
• Risperidon	420
• Leki przeciwpsychotyczne w iniekcjach o przedłużonym działaniu	420
• Leki przeciwdepresyjne	420
• Inne leki	421
8 Ogólne rekomendacje farmakologicznej profilaktyki ChAD	421
9 Niektóre czynniki wyboru leku normotymicznego dla kuracji profilaktycznej	423
10 Metody psychoterapeutyczne wspomagające farmakoterapię ChAD	424
Na zakończenie...	426
Piśmiennictwo	427
16. Farmakoterapia depresji	429
16A. Obraz kliniczny depresji <i>Piotr Gałęcki, Katarzyna Bliźniewska-Kowalska</i>	429
1 Kryteria diagnostyczne	430
2 Kliniczne postacie depresji	432
Na zakończenie...	433
Piśmiennictwo	433
16B. Zasady farmakoterapii depresji <i>Piotr Gałęcki, Katarzyna Bliźniewska-Kowalska</i>	435
1 Cele leczenia depresji	435
2 Psychoedukacja pacjenta	436
3 Wybór leku przeciwdepresyjnego	436
4 Algorytm leczenia epizodu depresyjnego	441
5 Postępowanie w depresji lekoopornej	442
6 Leczenie podtrzymujące	444
7 Leczenie przeciwdepresyjne kobiet w wieku rozrodczym	445
Na zakończenie...	446
Piśmiennictwo	446
16C. Farmakologiczna profilaktyka nawrotów depresji <i>Jan Jaracz</i>	448
1 Nawroty depresji	448
2 Metody zapobiegania nawrotom depresji w przebiegu ZDN <ul style="list-style-type: none"> • Leki przeciwdepresyjne i sole litu • Niefarmakologiczne metody biologiczne • Psychoterapia • Sekwencyjna i okresowa profilaktyka nawrotów depresji • Leczenie okresowe 	449
3 Standardy leczenia profilaktycznego depresji nawracającej	454
4 Skutki długotrwałego stosowania leków przeciwdepresyjnych <ul style="list-style-type: none"> • Upadki • Wydłużenie odcinka QTc • Krwawienia • Leki przeciwdepresyjne a otępienie 	457
Na zakończenie...	459
Piśmiennictwo	459

16D. Farmakoterapia depresji lekoopornej	<i>Dominika Dudek, Krzysztof Wojtasik-Bakalarz</i>	462
1	Definicja depresji lekoopornej	462
2	Zaawansowanie lekooporności	463
3	Postępowanie w depresji lekoopornej	464
	• Optymalizacja dawki	465
	• Dalsze postępowanie	465
	• Zmiana leku	466
	• Dołączenie drugiego leku przeciwdepresyjnego	467
4	Augmentacja	468
	• Lit	468
	• Leki przeciwpsychotyczne	468
	• Hormony tarczycy	470
	• Lamotrygina	470
	• Leki psychostymulujące	471
	• Esketamina	471
	• Inne metody augmentacji	472
5	Oddziaływania pozafarmakologiczne	472
	• Psychoterapia	472
	• Metody neuromodulacyjne	472
	• Chronoterapia	473
	Na zakończenie...	473
	Piśmiennictwo	474
16E. Psychoterapia wspomagająca farmakoterapię depresji	<i>Dominika Dudek, Anna Wasik</i>	476
1	Wprowadzenie	476
2	Korzyści płynące z psychoterapii stosowanej bez połączenia i w połączeniu z farmakoterapią w leczeniu depresji	478
3	Ograniczenie i korzyści psychoterapii depresji	480
	• Współwystępowanie innych zaburzeń	480
	• Zaburzenia architektury snu	484
	Na zakończenie...	484
	Piśmiennictwo	485
17. Farmakoterapia zaburzeń ze spektrum autyzmu	<i>Filip Rybakowski</i>	487
1	Objawy i rozpowszechnienie zaburzeń ze spektrum autyzmu	487
2	Farmakoterapia zaburzeń współwystępujących	488
	• Drażliwość i leki przeciwpsychotyczne	488
	• Leki psychostymulujące, przeciwpadaczkowe i przeciwdepresyjne	489
3	Nowe perspektywy farmakoterapii autyzmu	490
4	Farmakoterapia w kontekście psychoterapii zaburzeń ze spektrum autyzmu	493
	Na zakończenie...	494
	Piśmiennictwo	494
18. Farmakoterapia zespołu obsesyjno-kompulsyjnego	<i>Piotr Gałecki, Katarzyna Bliźniewska-Kowalska</i>	497
1	Wprowadzenie	497
2	Charakterystyka kliniczna zaburzenia obsesyjno-kompulsyjnego (OCD)	497

	• Kryteria diagnostyczne zaburzenia obsesyjno-kompulsyjnego	498
	• Główne objawy zaburzenia obsesyjno-kompulsyjnego	499
	• Rozpowszechnienie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	500
3	Ogólne zasady leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	500
4	Farmakoterapia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	501
	• Leki przeciwdepresyjne	501
	• Postępowanie w przypadku OCD opornego na leczenie	502
5	Zaburzenia pokrewne	504
	• Cieleśne zaburzenie dysmorficzne (dysmorfofobia)	504
	• Zbieractwo patologiczne (zaburzenia gromadzenia, syllogomania)	504
	• Trichotillomania (zaburzenie z wrywaniem włosów)	504
	• Dermatotillomania	505
	Na zakończenie...	505
	Piśmiennictwo	505
19. Farmakoterapia zespołów lękowych <i>Sławomir Murawiec, Piotr Galecki</i>		507
1	Rozpowszechnienie zaburzeń lękowych	507
2	Zespoły lękowe według ICD-11	507
	• Zaburzenie lękowe uogólnione	508
	• Zaburzenia lękowe z paniką	508
	• Agorafobia	509
	• Fobia specyficzna	509
	• Zaburzenie z lękiem społecznym	509
	• Zaburzenia z lękiem separacyjnym	510
	• Hipocondria (zaburzenie z lękiem dotyczącym zdrowia)	510
3	Zaburzenia lękowe w DSM-5	510
	• Rozpoznanie zespołu lęku uogólnionego według ICD-11 i DSM-5	511
	• Zaburzenie z lękiem przed chorobą (illness anxiety disorder, IAD) według DSM-5	511
4	Różnice między lękiem niepatologicznym a patologicznym	512
5	Lęk a depresja	513
6	Farmakoterapia zespołów lękowych	514
	• Zalecenia Brytyjskiego Towarzystwa Psychofarmakologii (BAP)	515
	• Zalecenia niemieckie	518
	• Zalecenia polskie	519
	• Farmakoterapia w ciąży i okresie poporodowym	520
	• Profile działania klinicznego substancji zalecanych w terapii zespołów lękowych	521
	• Dawkowanie leków	521
	• Uwagi dotyczące zastosowania benzodiazepin	521
	• Czynniki subiektywne	522
7	Psychoterapia	522
8	Inne metody stosowane w leczeniu zaburzeń lękowych	523
	Na zakończenie...	524
	Piśmiennictwo	524
20. Farmakoterapia zespołów stresowych <i>Janusz Heitzman</i>		527
1	Traumatyczny stres i jego konsekwencje kliniczne	527
2	Zaburzenia potraumatyczne i ich objawy	528

• Trwała zmiana osobowości	528
• Zaburzenia adaptacyjne	529
• Ostre zaburzenie stresowe (ASD)	529
• Zaburzenie stresowe pourazowe (PTSD)	529
• Złożone zaburzenie stresowe pourazowe (<i>complex PTSD, C-PTSD</i>)	531
3 Obszary diagnostyczne PTSD i C-PTSD wymagające szczególnej interwencji terapeutycznej	533
• Objawy natrętne	533
• Objawy zaburzeń nastroju	533
• Objawy dysocjacyjne	534
• Objawy unikania	534
• Objawy nadmiernej pobudliwości	534
• Objawy intruzywne	534
4 Oddziaływania psychologiczne i psychoterapia jako zasadnicza metoda leczenia zespołów stresowych	535
5 Leczenie farmakologiczne zespołów stresowych	537
■ Neurobiologia reakcji na traumę określa potrzebę farmakoterapii	538
• Zaburzenia regulacji noradrenergicznej	538
• Zaburzenie układu serotonergicznego	539
• Dysfunkcja osi podwzgórze–przysadka–nadnercza (<i>hypothalamic–pituitary–adrenal axis, HPA</i>)	539
• Zaburzenia układu glutaminianergicznego	540
• Kindling	540
• Podwyższony poziom reagowania i predyspozycja do zachorowalności	540
■ Ograniczenia dla włączenia farmakoterapii	541
■ Leczenie farmakologiczne – rekomendacje	541
— Benzodiazepiny	542
— Leki adrenolityczne	543
— Leki przeciwdepresyjne	544
• Selektywne inhibitory wychwyty zwrotnego serotoniny (<i>selective serotonin reuptake inhibitors, SSRI</i>)	544
• Selektywne inhibitory wychwyty zwrotnego noradrenaliny i serotoniny (<i>serotonin and norepinephrine reuptake inhibitors, SNRI</i>)	545
• Inne leki przeciwdepresyjne	545
— Leki przeciwdrgawkowe	546
— Leki przeciwpsychotyczne (LPP) II generacji	547
■ Nowe kierunki farmakoterapii	551
Na zakończenie...	551
Piśmiennictwo	552
21. Farmakoterapia ADHD u dzieci i dorosłych Tomasz Wolańczyk	555
1 Obraz kliniczny choroby	555
2 Klasyfikacje diagnostyczne	557
3 Zagadnienia epidemiologiczne	559
4 Etiologia i patofizjologia zespołu nadpobudliwości psychoruchowej	559
5 Współchorobowość w zespole nadpobudliwości psychoruchowej	563
6 Leczenie	563
■ Farmakoterapia	565

—	Leki psychostymulujące	565
•	Metylofenidat	566
•	Amfetaminy (lisdeksamfetamina i deksamfetamina)	568
—	Inne leki	568
•	Atomoksetyna	569
•	α 2-Agoniści: klonidyna i guanfacyna	570
•	Wiloksazyna	571
■	Metody nefarmakologiczne	571
Na zakończenie...		572
Piśmiennictwo		573
22. Farmakoterapia zespołów otępiennych	<i>Tomasz Sobów</i>	575
1	Wprowadzenie	575
2	Elementy obrazu klinicznego i diagnostyki różnicowej zespołów otępiennych	576
3	Uwagi ogólne dotyczące leczenia otępień	580
4	Farmakoterapia zespołów otępiennych	582
•	Kliniczne zastosowanie inhibitorów cholinesterazy	583
•	Kliniczne zastosowanie memantyny	586
•	Stosowanie leków skonstruowanych na podstawie modelu etiopatogenezy choroby Alzheimera (hipoteza kaskady amyloidowej)	587
5	Farmakoterapia zaburzeń behawioralnych i objawów psychotycznych towarzyszących otępieniom	588
•	Leki przeciwpsychotyczne w BPSD	590
•	Leki przeciwdepresyjne w BPSD	592
•	Inne leki psychotropowe w leczeniu BPSD	594
6	Specyfika stosowania leków prokognitywnych, przeciwpsychotycznych i przeciwdepresyjnych w poszczególnych rodzajach otępienia	595
•	Otępienia z patologią typu ciała Lewy'ego (DLB/PDD)	595
•	Inne otępienia przebiegające z parkinsonizmem (postępujący zanik nadjądrowy, zanik wieloukładowy)	595
•	Otępienia czołowo-skroniowe	595
•	Otępienia naczyniopochodne	595
•	Otępienie w chorobie Huntingtona	596
•	Otępienie w przebiegu padaczki	596
Na zakończenie...		596
Piśmiennictwo		597
23. Farmakoterapia uzależnienia od alkoholu	<i>Marcin Wojnar</i>	599
1	Wprowadzenie	599
2	Zaburzenia związane z używaniem alkoholu	599
3	Leczenie uzależnienia od alkoholu	601
■	Leczenie alkoholowego zespołu abstynencyjnego (AZA)	602
■	Leczenie farmakologiczne uzależnienia od alkoholu	605
—	Leki zarejestrowane we wskazaniu do leczenia uzależnienia od alkoholu	606
•	Disulfiram	607
•	Akamprozat	608
•	Naltrekson	609
•	Nalmefen	610
—	Leki stosowane w leczeniu uzależnienia od alkoholu we wskazaniach pozarejestacyjnych	612

• Baklofen	612
• Gabapentyna	614
• Topiramát	614
• Zonisamid	615
• Ondansetron	615
• Wareniklina	615
Na zakończenie...	617
Piśmiennictwo	617

24. Farmakoterapia zaburzeń używania substancji/uzależnień od wybranych substancji innych niż alkohol <i>Bogusław Habrat</i>	619
1 Zakres pojęciowy i kryteria zaburzeń używania substancji/uzależnienia	619
2 Specyfika zaburzeń używania substancji/uzależnień i wynikające z niej cele leczenia	622
3 Farmakoterapia uzależnienia od opioidów	622
• Leczenie substytucyjne	623
• Leczenie długo działającymi antagonistami opioidowymi	624
4 Farmakoterapia uzależnienia od leków uspokajających, nasennych i innych o wpływie na przewodnictwo GABA-ergiczne	625
• Benzodiazepiny	625
• Niebenzodiazepinowe leki nasenne	628
• Kwas γ -hydroksymasłowy (GHB)	629
• Gabapentoidy	629
5 Uzależnienie od substancji stymulujących	630
• Amfetamina i jej pochodne (metamfetamina)	630
• Kokaina	631
• Kofeina	632
6 Zaburzenia używania kannabису	633
7 Uzależnienie od nikotyny (tytoniu)	635
8 Zaburzenia używania tzw. nowych substancji psychoaktywnych (NPS)	637
Na zakończenie...	639
Piśmiennictwo	639

25. Farmakoterapia tzw. nałogów behawioralnych <i>Bogusław Habrat</i>	641
1 Charakterystyka kliniczna zaburzeń	641
2 Kierunki farmakoterapii	643
■ Metody oparte na założeniach „nałogowości” i doświadczeniach w leczeniu uzależnień od substancji psychoaktywnych	644
• Antagoniści receptorów opioidowych	644
• Akamprozat, disulfiram i baklofen	644
• Bupropion	645
■ Terapie wywodzące się z koncepcji spektrum upośledzenia kontroli impulsów	645
■ Terapie wywodzące się z koncepcji współwystępowania zaburzeń nałogowych z zaburzeniami nastroju	645
■ Terapie zakładające współwystępowanie nałogów behawioralnych z ADHD	645
■ Terapie wywodzące się z traktowania nałogów behawioralnych jako jednej z form zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych (OCD)	646
3 Zaburzenia uprawiania hazardu (dawniej „hazard patologiczny”)	646
4 Zaburzenia korzystania z gier komputerowych	647

5	Nałogowe zaburzenia korzystania z internetu	648
6	Zaburzenia kompulsywnego kupowania: nałogowe kupowanie, patologiczne kupowanie, nałogowe chodzenie po sklepach, nadmierne wydawanie pieniędzy, oniomania (gr. <i>ónios</i> – na sprzedaż)	649
7	Nałogowe formy hiperseksualizmu	650
8	Zespół dysregulacji dopaminergicznej	650
	Na zakończenie...	651
	Piśmiennictwo	651
26. Farmakoterapia zaburzeń odżywiania	<i>Katarzyna Kucharska, Dariusz Włodarek</i>	653
1	Definicja, rodzaje i rozpowszechnienie zaburzeń odżywiania	653
2	Jadłowstręt psychiczny (JP; <i>anorexia nervosa</i> , AN)	654
	Kryteria diagnostyczne według DSM-5 oraz obraz kliniczny	654
	Leczenie jadłowstrętu psychicznego i jego powikłań	655
	Farmakoterapia jadłowstrętu psychicznego	656
	• Leki przeciwpsychotyczne (LPP) II generacji	656
	• Leki przeciwdepresyjne	657
	• Agoniści receptorów kannabinoidowych	657
	• Leki prokinetyczne	658
	• Błonnik	658
	• Benzodiazepiny	658
	• Cynk	658
	• Leki stosowane w zaburzeniach mineralizacji tkanki kostnej	658
	• Oksytocyna	658
	Neuromodulacja (głęboka stymulacja mózgu, przeczaszkowa stymulacja magnetyczna, bezpośrednia przeczaszkowa stymulacja prądem)	659
3	Bulimia psychiczna (<i>bulimia nervosa</i> , BN)	659
	Kryteria diagnostyczne według DSM-5 oraz obraz kliniczny	659
	Leczenie bulimii psychicznej	660
	Farmakoterapia bulimii psychicznej	660
	• Leki przeciwdrgawkowe	660
	Przeczaszkowa stymulacja magnetyczna	661
4	Zespół kompulsywnego jedzenia (<i>binge eating disorder</i> , BED)	661
	Kryteria diagnostyczne według DSM-5 oraz obraz kliniczny	661
	Leczenie BED	661
	Farmakoterapia BED	661
5	Zaburzenia odżywiania polegające na unikaniu lub ograniczaniu przyjmowania pokarmów (<i>avoidant restrictive food intake disorder</i> , ARFID)	662
	Obraz kliniczny oraz kryteria diagnostyczne według DSM-5	662
	Leczenie ARFID	663
6	Oddziaływania psychoterapeutyczne w leczeniu zaburzeń odżywiania	663
7	Rehabilitacja żywieniowa	664
	Jadłowstręt psychiczny	664
	• Uwagi dotyczące diety	667
	Bulimia psychiczna	668
	Zespół kompulsywnego jedzenia	669
	Zaburzenia odżywiania polegające na unikaniu lub ograniczaniu przyjmowania pokarmów	670
	Na zakończenie...	671
	Piśmiennictwo	671

27. Farmakologiczne leczenie zaburzeń seksualnych	<i>Marek Krzystanek,</i>	
	<i>Robert Krysiak, Artur Palasz</i>	673
1	Model reakcji seksualnej	673
2	Podział zaburzeń seksualnych	675
3	Leczenie zaburzeń seksualnych	676
	Leczenie zaburzeń pożądania seksualnego	679
	Leczenie zaburzeń podniecenia seksualnego	688
	Leczenie zaburzeń orgazmu	692
	Leczenie bólesności genitalno-miedniczej/dyspareunii i pochwy	694
	Leczenie zaburzeń ejakulacji	694
	• Przedwczesna ejakulacja	694
	• Wytrysk opóźniony	696
	• Wytrysk wsteczny	696
	• Bolesna ejakulacja	696
	Leczenie hiperseksualności	696
	Na zakończenie...	697
	Piśmiennictwo	697
28. Farmakoterapia zaburzeń snu	<i>Adam Wichniak, Aleksandra Wierzbicka</i>	699
1	Rola farmakoterapii w leczeniu zaburzeń snu	699
2	Farmakologiczne leczenie bezsenności	700
3	Farmakologiczne leczenie hipersomnii pochodzenia ośrodkowego	703
4	Farmakologiczne leczenie zaburzeń rytmu okołodobowego snu i czuwania	704
5	Farmakologiczne leczenie parasomnii	706
6	Farmakologiczne leczenie zaburzeń ruchowych związanych ze snem	708
	Na zakończenie...	710
	Piśmiennictwo	710
29. Farmakologiczne próby leczenia zaburzeń osobowości	<i>Marek Krzystanek</i>	713
1	Model patogenezy zaburzeń osobowości	713
2	Metody leczenia zaburzeń osobowości	715
	Koncepcja farmakologicznego leczenia zaburzeń osobowości	716
	Wyniki badań klinicznych	719
	• Amitriptylina	720
	• Aripiprazol	720
	• Asenapina	720
	• Duloksetyna	721
	• Fenelzyna	721
	• Fluoksetyna	721
	• Flupentiksol	721
	• Fluwoksamina	721
	• Haloperidol	721
	• Hydrokortyzon	721
	• Klonidyna	722
	• Kwasy omega-3	722
	• Kwetiapina	722
	• Kwas walproinowy	722
	• Lamotrigina	722
	• Nalmefen	723
	• Okskarbazepina	723

• Oksytocyna	723
• Olanzapina	723
• Paliperidon	724
• Risperidon	724
• Sertralina	724
• Topiramát	724
Na zakończenie...	724
Piśmiennictwo	725
ZAGADNIENIA SPECJALNE	727
30. Farmakogenetyka leków psychotropowych <i>Joanna Pawlak, Monika Dmitrzak-Węglarz</i>	729
1 Wprowadzenie	729
2 Farmakogenetyka w praktyce klinicznej	731
3 Polimorfizm genetyczny cytochromu P450	733
4 Farmakogenetyka leków przeciwpsychotycznych (LPP) <ul style="list-style-type: none"> • Klasyczne leki przeciwpsychotyczne (LPP I generacji, LPPI) • Atypowe leki przeciwpsychotyczne (LPP II generacji, LPPII) • Nowe leki przeciwpsychotyczne (LPP III generacji, LPPIII) 	735
5 Farmakogenetyka leków przeciwdepresyjnych	741
6 Farmakogenetyka leków normotymicznych	746
7 Farmakogenetyka leków anksjolitycznych	749
8 Farmakogenetyka leków psychostymulujących i prokognitywnych	750
Na zakończenie...	751
Piśmiennictwo	752
31. Psychofarmakoterapia wieku dziecięco-młodzieżowego – odrębności farmakokinetyki oraz leczenia schizofrenii, depresji i choroby afektywnej dwubiegunowej <i>Agnieszka Słopeń, Barbara Remberk</i>	755
1 Wprowadzenie	755
2 Profil farmakokinetyczny leków u dzieci i młodzieży	756
3 Postępowanie w wybranych zaburzeniach psychicznych dzieci i młodzieży (ze szczególnym uwzględnieniem farmakoterapii) <ul style="list-style-type: none"> Postępowanie w schizofrenii Postępowanie w depresji Postępowanie w zaburzeniach afektywnych dwubiegunowych 	757
4 Działania niepożądane omawianych leków u dzieci i młodzieży	773
Na zakończenie...	774
Piśmiennictwo	775
32. Psychofarmakoterapia u chorych w wieku podeszłym <i>Tomasz Sobów</i>	777
1 Wprowadzenie	777
2 Zmiany w farmakokinetyce a psychofarmakoterapia starszych chorych <ul style="list-style-type: none"> • Wchłanianie leków • Dystrybucja leków • Usuwanie ksenobiotyków (w tym leków) 	777
3 Zmiany farmakodynamiczne dotyczące leków psychotropowych u starszych chorych <ul style="list-style-type: none"> • Zmiany receptorowe • Metabolizm i interakcje lekowe 	779

4	Typowe problemy związane ze stosowaniem leków psychotropowych u osób w wieku podeszłym	779
	• Ryzyko hipotensji i upadków	781
	• Parkinsonizm i inne powikłania ze strony układu pozapiramidowego	781
	• Hiponatremia	782
	• Zespół serotoninowy	782
	• Złośliwy zespół neuroleptyczny	783
	• Niepożądane efekty hematologiczne	783
	• Zaparcia	784
	• Leki o działaniu antycholinergicznym a starsi pacjenci	784
5	Ogólne zasady psychofarmakoterapii u chorych w wieku podeszłym	785
6	Odrębności farmakoterapii depresji u chorych w wieku podeszłym	786
7	Odrębności farmakoterapii choroby afektywnej dwubiegunowej (ChAD) w wieku podeszłym	787
8	Odrębności farmakoterapii schizofrenii w wieku podeszłym	788
9	Odrębności farmakoterapii zaburzeń lękowych w wieku podeszłym	790
	Na zakończenie...	790
	Piśmiennictwo	790
33. Psychofarmakoterapia ciąży i okresu okołoporodowego <i>Dominika Dudek</i>		793
1	Wprowadzenie – zasady ogólne leczenia kobiet w okresie ciąży	793
2	Psychofarmakoterapia i karmienie piersią – zasady ogólne	796
3	Stosowanie leków przeciwdepresyjnych (LPD) u kobiet w wieku rozrodczym	797
4	Stosowanie leków przeciwłękowych i nasennych	799
5	Leki normotymiczne: lit i leki przeciwpadaczkowe	801
6	Leki przeciwpsychotyczne (LPP)	803
7	Leki psychostymulujące	804
8	Breksanolon – nowa możliwość w depresji poporodowej	804
	Na zakończenie...	805
	Piśmiennictwo	805
34. Leczenie zaburzeń psychicznych w przebiegu chorób somatycznych <i>Jan Jaracz</i>		807
1	Wprowadzenie	807
2	Ogólne zasady psychofarmakoterapii w chorobach somatycznych i neurologicznych	809
3	Choroby neurologiczne	810
	• Udar mózgu	810
	• Choroba Parkinsona	812
	• Stwardnienie rozsiane	814
	• Padaczka	815
4	Choroby internistyczne	816
	• Choroba niedokrwienna serca	816
	• Cukrzyca	817
	• Choroby reumatyczne	818
	• Choroby nowotworowe	819
	Na zakończenie...	821
	Piśmiennictwo	821

35. Leczenie skojarzone za pomocą leków psychotropowych	<i>Janusz Rybakowski</i>	823
1 Wprowadzenie		823
2 Polifarmakoterapia za pomocą leków przeciwpsychotycznych w schizofrenii		823
3 Polifarmakoterapia w chorobie afektywnej dwubiegunowej (ChAD)		826
• Polifarmakoterapia w leczeniu manii		826
• Polifarmakoterapia w leczeniu depresji w przebiegu ChAD		826
• Polifarmakoterapia w profilaktyce nawrotów ChAD		827
• Polifarmakoterapia w chorobie afektywnej dwubiegunowej z szybką zmianą faz		829
4 Polifarmakoterapia za pomocą leków przeciwdepresyjnych w depresji okresowej		829
Na zakończenie...		831
Piśmiennictwo		832
36. Psychofarmakoterapia zgodnie z zaleceniami	<i>Dominika Dudek, Anna Wasik</i>	835
1 Wprowadzenie		835
2 Adherencja w zaburzeniach psychicznych		837
• Adherencja w schizofrenii		838
• Adherencja w zaburzeniach afektywnych dwubiegunowych		841
• Adherencja w depresji okresowej nawracającej		844
• Adherencja w zaburzeniach lękowych		847
Na zakończenie...		848
Piśmiennictwo		849
37. Farmakologiczne aspekty terapii elektrowstrząsowej (EW)	<i>Łukasz Święcicki</i>	851
1 Wprowadzenie		851
2 Krótki rys historyczny		852
3 Zastosowanie i skuteczność zabiegów EW		853
4 Leki stosowane przed rozpoczęciem zabiegów EW		854
• Podawanie atropiny przed zabiegiem EW		855
5 Leki stosowane do znieczulenia podczas zabiegów EW		856
• Metoheksital		856
• Tiopental		856
• Propofol		858
• Ketamina		859
• Etomidat		861
6 Leki stosowane do zwiotczenia podczas zabiegów EW		863
■ Depolaryzujące środki zwiotczające		863
■ Niepolaryzujące środki zwiotczające		864
• Rokuronium		864
• Miwakurium		865
7 Stosowanie leków psychotropowych podczas trwania kuracji EW		865
8 Farmakoterapia w zapobieganiu nawrotów		866
9 Farmakoterapia zaburzeń funkcji poznawczych		868
Na zakończenie...		868
Piśmiennictwo		869
Skorowidz		871